ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ

УДК 336.7

Віталій ТОЛУБ'ЯК

ФОНДИ ДОБРОБУТУ ДЛЯ МІГРАНТІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто зарубіжний досвід створення фондів добробуту для мігрантів. Визначено важливість та необхідність таких фондів у підтримці трудових мігрантів щодо виїзду за кордон, працевлаштуванні, здійсненні грошових переказів, сприянні поверненню мігрантів на батьківщину та їх адаптації. Завдяки таким фондам мігранти можуть розраховувати на соціальну та фінансову підтримку у скрутній ситуації. Обґрунтовано, що функціонування таких фондів забезпечить можливість збору інформації щодо кількості трудових мігрантів в тій чи іншій країні та визначати обсяги здійснених ними грошових переказів, що створить можливість фінансово-банківському сектору у розширенні послуг мігрантам щодо збереження та інвестування зароблених коштів.

Ключові слова: *трудові мігранти, грошові перекази, міграційний капітал, країни реципієнти грошових переказів, домогосподарства, фонди добробуту мігрантів, страхові компанії, регулярний платіж.*

JEL: G22

Постановка проблеми. Впродовж останніх 10–15 років явище української трудової еміграції (особливо із західних регіонів України) стало передумовою тривалого перебування окремих громадян за кордоном, що забезпечило перманентне зростання обсягів грошових переказів до України, які перевищили прямі іноземні інвестиції в економіку країни. За інформацією Світового банку, у 2012 р. чисельність українських заробітчан досягла 6,6 млн. осіб (14,4% населення країни) [7], які за експертними оцінками переказали рідним на батьківщину близько 25 млрд. дол. США [3].

Разом з тим, за всі роки незалежності українська влада практично нічого не зробила для того, щоб міграційні процеси стали цивілізованими, щоб запрацювали всі ланцюжки інфраструктури з виїзду → працевлаштування → переказу грошей → повернення мігрантів на батьківщину.

За даними соціологічних опитувань Державної служби статистики спільно з Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ, середньомісячний заробіток одного трудового мігранта становить в середньому 930 дол. США, що майже втричі більше від заробітку в Україні (приблизно 350 дол. США у 2013 р.). Це є серйозним аргументом продовження міграційних процесів в Україні. Незважаючи на економічні негаразди в країнах-реципієнтах, відплив працездатного населення з України не зменшується. Крім того, міграція "молодшає". Соціологічні опитування молоді

© Віталій Толуб'як, 2015.

засвідчили: 80% студентів хочуть поїхати навчатися за кордон, а після завершення навчання знайти там роботу [8]. Тому питання створення відповідних структур на рівні держави, які б займалися проблемами мігрантів і допомагали їх вирішити, є актуальним і своєчасним для України, що потребує поглибленого наукового обґрунтування, у тому числі врахування зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням трудової міграції, грошовим переказам мігрантів, інвестуванню переказів домогосподарствами на батьківщині, зарубіжному досвіду формування міграційної політики присвячені праці таких вітчизняних науковців, як А. Гайдуцького, Ю. Дем'янчука, Е. Лібанової, О. Купель, О. Малиновської, О. Овчарової, В. Олійник та інших. Проте для України є необхідним і важливим подальше поглиблене вивчення цих питань для розробки стратегії співпраці держави з мігрантами, сутність якої полягає в соціальній підтримці мігрантів за кордоном та під час повернення їх на батьківщину.

Мета дослідження – проаналізувати зарубіжний досвід формування фондів добробуту для мігрантів, визначити важливість та необхідність створення таких фондів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Переміщення людей з метою покращення свого матеріального становища, пошук життя в країнах з вищим рівнем соціального забезпечення, кращими можливостями застосування своїх здібностей, знань, вмінь та навичок називають трудовою міграцією. Мігранти є безпосереднім виявом існування міжнародного (світового) ринку праці, який розвивається внаслідок нерівномірності розподілу трудових ресурсів між країнами. В Європі міжнародна міграція робочої сили стає важливим та стійким явищем, яке асоціюють із зростанням та розвитком, проте збільшений потік людей через національні кордони в поєднанні з більш різноманітними формами міграції створює нові проблеми. Трудові мігранти наражаються на різні обмеження в умовах праці, зокрема: обмежені права, дискримінація, соціальне виключення та відсутність соціального захисту [4]. Перебуваючи в найнесприятливіших умовах на батьківщині, мігранти мають право отримати певний рівень захисту: допомогу безробітним, безкоштовну швидку медичну допомогу, субсидію тощо. Виїжджаючи за кордон, вони втрачають можливість претендувати на таку підтримку у складній або нестандартній ситуації.

Захист і підтримка своїх громадян, у тому числі і за кордоном, є одним із основних завдань кожної країни. Однак у реальному житті виконати таке завдання вкрай важко. Як правило, більшість країн, що розвиваються, не мають достатньої кількості фінансових ресурсів, щоб допомогти своїм громадянам у складній ситуації за кордоном, а послуги країн, які приймають, у вирішенні проблем можуть бути дуже дорогими для мігрантів, оплатити які готовий не кожен з них, а також їх роботодавець. Без такого захисту багато трудових мігрантів у чужих країнах стають дуже вразливими і відчувають себе покинутими.

Створювати для своїх мігрантів на батьківщині робочі місця й забезпечити заробітки, адекватні тим, що їм пропонують у багатих країнах, практично нереально. Розуміючи це, влада багатьох країн пішла іншим шляхом – забезпечивши цивілізований рівень міграційних процесів і досягла гармонії інтересів потенційних мігрантів, їхніх домогосподарств та держави. Прикладом цьому є Філіппіни. Аналогічно вирішується це питання в Індії, Індонезії, Бангладеш та інших країнах Південно-Східної Азії.

Міжнародний досвід доводить, що з метою захисту своїх трудових мігрантів за кордоном, надання їм необхідної матеріальної, фінансової та консультаційної допомоги,

у деяких країнах створено спеціальні інвестиційні фонди добробуту мігрантів (migrant welfare funds), в які можуть робити внески мігранти, роботодавці, рекрутингові компанії, органи державної влади та інші бажаючі. Досвід функціонування таких фондів підтверджує ефективність їх існування як під керівництвом державних установ, так і фінансово-банківські інститутів, і є одним із дієвих інструментів соціального захисту трудових мігрантів за кордоном.

Стратегія залучення коштів мігрантів до фондів добробуту на основі регулярних внесків може бути успішною для усіх учасників цього процесу. Завдяки таким заощадженням мігранти можуть розраховувати на соціальну та фінансову підтримку зі сторони такого фонду у скрутній ситуації. Крім того, участь у таких фондах забезпечить ведення обліку трудових мігрантів та можливість фінансово-банківському сектору пропонувати їм свої послуги. Створення цих фондів має такі переваги:

– функціонування фонду добробуту дасть змогу органам влади не витрачати кошти з бюджету, а накопичувати ці ресурси для вирішення проблем мігрантів у країнах їх перебування та на батьківщині;

– кошти фонду добробуту можна спрямувати на такі цілі, як повернення мігрантів, які залишилися без житла та засобів до існування, на батьківщину, репатріацію тіл померлих мігрантів;

– за ефективного управління цими коштами фінансово-банківські інститути можуть отримувати дохід, який може бути спрямований на надання додаткових послуг мігрантам, що повернулися на батьківщину – кредитування підприємницької діяльності, підвищення кваліфікації тощо.

Важливу роль у створенні фондів добробуту мають відіграти банки. Вони можуть стати головними посередниками між мігрантами і фондами добробуту та через свої відділення продавати цінні папери та приймати внески для зарахування в ці фонди, тобто залучати кошти мігрантів. Крім того, інвестиційні підрозділи банків (якщо це передбачити в нормативних документах) можуть самостійно здійснювати управління такими фондами, отримуючи додаткові оборотні кошти, та залучати нові категорій клієнтів. Наприклад, приділивши увагу своїм мігрантам у 1980-х роках, влада Португалії зуміла через стимулювання банків залучати значну часту переказів у банківську систему. В результаті цього депозити португальських мігрантів становили близько 20% строкових вкладів населення. За 1980–1989 рр. надходження грошових переказів досягли майже 50% ВВП країни у 1989 р. [2].

Один з перших фондів добробуту для мігрантів був створений в Руанді – Взаємний фонд руандської діаспори (RDMF). Проект стартував наприкінці 2010 р. Фонд створений за участю капіталу декількох груп руандских мігрантів з 11 країн світу, що мають досвід роботи на фінансових ринках. Його створення підтримав Національний банк Руанди, Генеральний департамент у справах діаспори МЗС Руанди і Рада у справах ринків капіталу Руанди. Кошти у фонд можуть інвестувати не тільки мігранти-громадяни Руанди, а й представники діаспори, а також іноземні інвестори. Всі бажаючі купують акції фонду, номіновані в руандських франках. Фонд розрахований на інвесторів, готових вкласти невеликі гроші в цей фінансовий інструмент. Ціна 1-ї акції становить дол. США (екв.). При цьому можна спочатку купити мінімум 5 акцій, а потім докупити ще мінімум по 3 акції або відразу можна придбати 10 акцій. Для кожного нового інвестора членство в цьому фонді коштує 10 дол. США (екв.). Кошти Фонду вкладаються в державні облігації, акції корпорацій і банків країни [1, с. 329].

За подібною схемою на Філіппінах працює інвестиційний фонд розвитку

підприємництва Sustainable Investment Fund. Фонд є неприбутковою організацією, що сприяє розвитку підприємництва, спільно з голландською донорською організацією Cordaid. Метою фонду є залучення коштів філіппінських мігрантів, що працюють в Європі, та їх інвестування в прибуткові проекти малого та середнього бізнесу на Філіппінах. Фонд забезпечує інвесторам-мігрантам отримувати вищий дохід, ніж за банківськими депозитами в країнах перебування. Всі інвестиції гарантуються голландською організацією Cordaid. Для найбільш активних інвесторів пропонуються тренінги з розвитку власного бізнесу на Філіппінах. На 1 червня 2012 р. в Фонді акумульовано понад 300 тис. дол. США, які інвестовані в 23 проекти на Філіппінах. В середньому, 1 мігрант-інвестор вкладає в цей фонд від 100 до 1000 дол. США на квартал [1, с. 330].

Досвід Філіппін доводить, що за правильного підходу можна розробити і впровадити механізм залучення коштів у фонди соціального захисту мігрантів. Таких результатів можна досягти за умови, що кошти мігрантів будуть спрямовані на поліпшення їх соціально-економічного становища за кордоном, а також дозволить їм скористатися новими можливостями для розвитку після повернення на батьківщину. Саме ці цілі були основою під час створення двох фондів добробуту мігрантів OWWA і Pag-IBIG [1, с. 331].

На Філіппінах ще в 1977 р. велися перші дискусії про необхідність створення фонду добробуту мігрантів. Міністерство праці та зайнятості Філіппін рекомендувало Уряду країни сконцентрувати увагу не тільки на підготовці та експорті робочої сили, а й на захисті прав мігрантів, покращенні умов їх життєдіяльності та примноженні їхніх доходів за кордоном. В результаті цього, в 1980 р. була створена Адміністрація управління добробутом (WFA), яка пізніше перейменована в Адміністрацію у справах благополуччя мігрантів (OWWA), а Фонд добробуту OWWA став одним з напрямків роботи цієї організації.

Розуміючи таку ситуацію, органи влади та фінансово-банківські організації стараються змінили стратегію розвитку фондів добробуту, оскільки для більшості мігрантів є важливим не отримання додаткового доходу, а насамперед формування певного рівня соціального захисту, безпечних і легальних умов їх роботи за кордоном, збереження їхніх коштів, можливість скористатися своїми коштами після повернення додому або в інших випадках.

Такий шлях обрали і країни Азії, які є постачальниками трудових мігрантів: Індія, Бангладеш, Пакистан, Шрі-Ланка, Таїланд. Уряди цих країн створили фонди, які є соціально орієнтованими на надання допомоги мігрантам. Фонди є провідною організацією, з якою готові співпрацювати мігранти для особистого захисту та захисту своїх заробітків. Крім того, ці фонди пропонують ряд додаткових послуг для мігрантів: семінари з підвищення трудової кваліфікації і загальних знань про країну-працевлаштування, короткострокові кредити, лайфову та медичну страховки, пенсійні послуги тощо.

Зокрема, індійські мігранти працюють в 17 країнах Східної Азії та Перської затоки, що стало основною передумовою створення Урядом Індії у 2012 р. Пенсійного та страхового фонду (Pension & Life Insurance Fund – PLIF) для мігрантів, котрі мають спеціальні паспорти (підтверджуючі офіційне працевлаштування за кордоном). Багато мігрантів після повернення додому залишаються без засобів для існування (без накопичених заощаджень), а працевлаштуватися на роботу в літньому віці проблематично. Створення такого фонду дає можливість Уряду частково вирішити цю

проблему. Створивши Пенсійний та страховий фонд для індійських мігрантів, Уряд Індії визначив три головні цілі:

– навчити мігрантів накопичувати кошти для оформлення пенсії;

– почати накопичувати кошти для подальшого повернення в Індію;

– запропонувати оформити постійну страховку для отримання фінансової виплати в разі смерті або інвалідності.

Загалом потрібно відзначити, що Пенсійний та страховий фонд для індійських мігрантів – це перший у світі пенсійний фонд з додатковими функціями і можливостями, який працює тільки для своїх мігрантів, що перебувають за кордоном. Завдяки цьому фонду уряд планує встановити тісний контакт з великою кількістю мігрантів, сподівається зацікавити їх легально працювати за кордоном, а також збільшити офіційні обсяги грошових переказів на батьківщину. З цією метою було прийнято рішення, що офіційно працюючі за кордоном індійці можуть брати участь у накопичувальній програмі фонду.

Участь у фонді є добровільною. Учасником фонду може стати мігрант-громадянин Індії у віці 18–50 років, який планує виїхати або вже виїхав на роботу за кордон (за контрактом або трудовою візою). Основний зміст функціонування Фонду полягає в тому, що тим мігрантам, які регулярно роблять внески, держава в особі Міністерства у справах індійських мігрантів зобов'язується регулярно доплачувати на їх накопичувальні рахунки додаткову грошову премію: мігранти-чоловіки повинні в фонд вносити від 20 до 220 дол. США на рік і за це отримуватимуть доплату на їх пенсійні рахунки 20 дол. США на рік (екв.), а для жінок за тих самих умов премія становитиме 40 дол. США на рік [1, с. 342].

Таким чином, ті індійські мігранти, які перерахували встановлений мінімум 90 дол. США на рік, отримують грошову премію від держави на рахунок у Фонді. Також було визначено, що Міністерство у справах індійських мігрантів буде доплачувати мігрантам протягом усього часу їх перебування за кордоном. Максимальний період такої доплати складає 5 років, однак якщо в будь-який рік на ці рахунки не будуть надходити кошти, то доплати з боку держави не буде.

Крім того, кожен учасник Фонду отримає безкоштовну страховку, виплати по якій здійснюватиме Корпорація страхування Індії (LIC). У разі природної смерті родичі мігранта отримають 500 дол. США, смерті від нещасного випадку – 1400 дол. США, а повної інвалідності мігранта – близько 700 дол. США (середня заробітна плата в Індії у 2012 р. склала 295 дол. США [9]). Всі внески та премії виплачуються на рахунок в еквіваленті в інд. рупіях.

У Туреччині особливу увагу мігрантам і їх грошовим переказам приділяли у 1960–1970-х. За цей період офіційні перекази зросли у 20 разів. Торговельний баланс став профіцитним (перекази на 65% компенсували його від'ємне сальдо). Грошові перекази сприяли створенню понад 1,5 тис. сільськогосподарських підприємств і кооперативів за участі капіталу мігрантів. Запрацював спеціалізований державний банк DESIYAB, який запровадив спеціальні депозитні продукти, компенсацію комісії за перекази, а також видавав пільгові кредити. Всього з 1961 по 2007 рік у країні було реалізовано 45 програм із залучення грошових переказів [2].

Іншим прикладом є Фонд Ліберійської Діаспори – фонд соціальних інвестицій, який належить ліберійцям, що проживають у США. Завдання фонду – інвестування малих підприємств Ліберії. Діяльність фонду розподілена на шість секторів (сфер): сільське господарство, рибне господарство, природні ресурси, технології, розвиток інфраструктури, охорона здоров'я [10].

Останнім часом гострі питання трудової міграції привертають увагу не лише суспільства, а й органів влади. Про це свідчать проведені упродовж минулого року круглі столи із залученням науковців, громадських діячів, урядовців. Також у липні 2013 р. в Україні відбулися парламентські слухання на цю тему. На підставі них постановою Верховної Ради затверджено відповідні рекомендації, в котрих йдеться про необхідність не лише посилити соціальний захист трудових мігрантів, а й виробити ефективну політику щодо зайнятості населення, щоби посприяти поверненню трудових мігрантів додому. Заплановано ухвалення закону про зовнішню трудову міграцію. Відповідний законопроект вже розглянули в парламенті, однак повернули на доопрацювання для того, щоб доповнити його нормами, які не лише забезпечать соціальний захист трудового мігранта і членів його сім'ї, а й дадуть можливість реінтегруватися в українське суспільство.

Створена при Світовому конгресі українців Комісія допомоги українським громадянам за кордоном впродовж 2010–2012 р. виділила 13,5 млн. канадських дол. для підтримки українців, зокрема 8,2 млн. кан. дол. – у Канаді, 4,9 млн. кан. дол. – в Україні, 49,6 тис. кан. дол. – в Казахстані, 20,5 тис. кан. дол. – в США [5]. Проте переважна частка цих коштів була спрямована на благодійні заходи. При цьому не використовуються такі механізми, як депозитні рахунки мігрантів, облігації, пайові фонди, кредитні спілки.

Отже, головна суть питання – це ставлення держави до мігрантів. На жаль, в Україні, як і в багатьох інших пострадянських країнах, збереглося ставлення до мігрантів, як до людей, що вибули в невідомість. Більше того, їм нерідко докоряють тим, що вони залишили сім'ї, дітей, рідні місця й подалися за "довгим" карбованцем.

Не краще поводяться й "захисники" мігрантів, розводячи демагогію про обов'язок держави створити для них на батьківщині робочі місця й забезпечити високі зарплати. Все це є наслідок минулої комуністичної ідеології, яка відкидала існування в суспільстві мігрантів, безробітних, нероб, алкоголіків та інших "аморальних" елементів. В результаті цього в Україні, як і в інших пострадянських державах, влада не володіє достовірною інформацією про те, хто, куди, коли і на який період виїжджає на роботу за кордон, чим там займається, скільки заробляє, як часто і які суми переказує рідним, близьким тощо, не кажучи вже про надання мігрантам візової та консульської підтримки з боку держави, допомоги в банківському та страховому обслуговуванні, сприянні в ефективному і раціональному використанні їхніх фінансових заощаджень на батьківщині.

З іншої сторони, не варто дорікати владі за те, що вона не може створити мільйони робочих місць для українських мігрантів на батьківщині. Цього не змогла зробити жодна держава, яка має проблеми з міграцією, а таких – понад 100 країн, звідки мігрантами щороку прибувають мільйони людей. В умовах відкритості економіки та вільного переміщення робочої сили, специфіки законів економіки й ринку, це неможливо зробити – ні теоретично, ні практично.

У багатьох країнах, які є потенційними постачальниками робочої сили на міжнародний ринок праці, організацію міграційно-трудового процесу поставлено на високий державний рівень за всіма напрямами: від надання допомоги у виїзді – до сприяння у вкладенні коштів на батьківщині. Те саме сьогодні необхідно зробити і в Україні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сьогодні владі в Україні потрібно приділити належну увагу мігрантам та змінити ставлення до них і насамперед

за: значне зниження навантаження на ринок праці; зменшення соціальних виплат; велику підтримку у вирішенні проблем бідності залишених на батьківщині сімей; суттєве поповнення дохідної частини платіжного балансу країни. Необхідно відкинути утопічну ідею створення в країні для всіх громадян робочі місця з високими заробітками. В умовах відкритої ринкової економіки, вільного руху капіталу і робочої сили, наявності в інших (багатих) країнах із гострими демографічними проблемами вільних і висококваліфікованих робочих місць вирішити проблему повної зайнятості в Україні неможливо. Потрібно не протистояти міграційно-трудовому процесу, а сприяти йому, організовувати й цивілізувати його та використати від цього усі вигоди для держави.

Необхідно розробити стратегію співпраці держави з мігрантами, сутність якої полягає не тільки в тому, щоб сприяти виїзду і працевлаштуванню мігрантів за кордоном, надання їм різного роду підтримки, а й у тому, щоб мігранти повернулися на батьківщину матеріально й фінансово забезпеченими, з трудовим досвідом і високою кваліфікацією, більш інноваційним і креативним мисленням щодо розвитку підприємництва, бізнесу та створення робочих місць у своїй країні. Одним із варіантів вирішення цього питання і є створення інвестиційних фондів добробуту для українських мігрантів.

Подальшими напрямками наукових досліджень можуть бути питання щодо залучення мігрантів до участі у недержавному пенсійному страхуванні, розширенні банківських послуг для мігрантів, розвитку інвестиційних програм для мігрантів та їх домогосподарств на батьківщині.

Література

1. *Гайдуцкий А. П. Банки и миграционный капитал / А. П. Гайдуцкий. – К. : ООО "Информационные системы", 2013. – 460 с.*
2. *Гайдуцький А. П. Як Україні подвоїти ВВП? І яким шляхом піти країні? / А. П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. – від 11 квітня 2014 р.*
3. *Гайдуцький А. П. Україна може в п'ять разів збільшити грошові перекази мігрантів, якщо скористається досвідом Філіппін / А. П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. – від 16 листопада 2013 р.*
4. *Гарантування виплат соціального забезпечення українським працівникам-мігрантам: Розробка політики та майбутні виклики [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/ public/—europe/—ro-geneva/—sro-budapest/documents/publication/wcms_205318*
5. *Дем'янчук Ю. І. Міжнародні приватні трансферти як циклічний чинник в економіці України [Електронний ресурс] / Ю. І. Дем'янчук. – Режим доступу : sos in.info/userfiles/file/2012/ ЕС_3_4_2012/demyanchu .doc.*
6. *Завдяки українським мігрантам, які вже в ЄС, і які ще будуть там завдяки лібералізації візового режиму, можлива більш швидка адаптація та інтеграція України в цьому напрямку // Дзеркало тижня. – від 16 листопада 2013 р.*
7. *Офіційний сайт комітету статистики ЄС (Євростат) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/ portal/page/portal/ populatio n/data/main_tables.*
8. *"По роботу – за кордон…" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article;jsessionid= 8D739F4E3DE0670761 896C828B3E3A11.app1?art_id=2143*
9. *Статистика Міжнародної організації праці (МОП) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/*

10. *Україна бореться з бідністю за кошти трудових мігрантів? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.radiosvoboda.org/ content/article/ 2252133.html.*

References

1. Haidutskyi A. P. (2013). *Banky i mihratsionnyi capital [Banks and capital migration].* Kyiv: OOO "Informatsionnye sistemy" [in Russian].
2. Haidutskyi A. P. (2014). Yak Ukraini podvoity VVP? I yakym shliakhom pity kraini? [How to double GDP in Ukraine? And which way the country should go?]. *Dzerkalo tyzhnia – Mirror of the week* [in Ukrainian].
3. Haidutskyi A. P. (2013). Ukraina mozhe v piat raziv zbilshyty hroshovi perekazy mihrantiv, yakshcho skorystaietsia dosvidom Filippin [Ukraine can increase five times the cash transfers of the migrants if it uses Philippines experience]. *Dzerkalo tyzhnia – Mirror of the week* [in Ukrainian].
4. Harantuvannia vyplat sotsialnoho zabezpechennia ukrainskym pratsivnykam-mihrantam: Rozrobka polityky ta maibutni vyklyky [Ensuring of social security payments to Ukrainian migrant workers: policy development and future challenges]. (n.d.). *ilo.org.* Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/ public/—europe/—ro-geneva/—sro-budapest/documents/publication/wcms_205318 [in Ukrainian].
5. Demianchuk Y. I. Mizhnarodni pryvatni transferty yak tsyklichnyi chynnyk v ekonomitsi Ukrainy [International private transfers as a cyclical factor in the economy of Ukraine]. (n.d.). *sos in.info.* Retrieved from sos in.info/userfiles/file/2012/ EC_3_4_2012/ demyanchu .doc [in Ukrainian].
6. Zavdiaky ukrainskym mihrantam, yaki vzhe ye v YES, i yaki shche budut tam zavdyaky liberalizatsii vizovoho rezhymu, mozhlyva bilsh shvydka adaptatsiia ta intehratsiia Ukrainy v tsomu napriamku [Due to Ukrainian migrants, who are already in EU, and who will still be there due to liberalization of visa regime, more rapid adaptation and integration of Ukraine in this direction is possible]. (2013). *Dzerkalo tyzhnia – Mirror of the week* [in Ukrainian].
7. Ofotsiinyi sait komitetu statystyky YES (Yevrostat) [Official site of the Statistics Committee of the EU (Eurostat)]. *epp.eurostat.ec.europa.eu.* Retrieved from http:// epp.eurostat.ec.europa.eu/ portal/page/portal/populatio n/data/main_tables [in Ukrainian].
8. "Po robotu – za kordon…" ["Look for the job – go abroad ..."]. (n.d.). *pfu.gov.ua.* Retrieved from http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article;jsessionid= 8D739F4E3DE0670761896C828B3E3A11.app1?art_id=2143 [in Ukrainian].
9. Statystyka Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi (MOP) [Statistics of the International Labour Organisation (ILO)]. (n.d.). *uk.wikipedia.org.* Retrieved from http:// uk.wikipedia.org/wiki/ [in Ukrainian].
10. Ukraina boretsia z bidnistiu za koshty trudovykh mihrantiv? [Is Ukraine fighting with the poverty by means of migrant workers' costs?]. (n.d.). *radiosvoboda.org.* Retrieved from http://www.radiosvoboda.org/ content/article/2252133.html [in Ukrainian].

Редакція отримала матеріал 23 грудня 2014 р.